

LOUISE
DOUGHTY

KEELATUD

VILJA

TÄNAV

Inglise keelest tõlkinud

Mai Tõnisoo

Originaali tiitel:
Louise Doughty
Apple Tree Yard

First published in this edition in 2013 by Faber and Faber Limited
Bloomsbury House
74–77 Great Russell Street, London wc1b 3da

Copyright© Louise Doughty, 2013

Toimetanud Villu Känd
Kujundanud Angelika Schneider

Tõlge eesti keelde © Mai Tõnisoo ja Tänapäev, 2016

ISBN 978-9949-27-971-5
www.tnp.ee

Trükitud AS Pakett trükikojas

*Kõigile,
kes kõnnivad ringi
teadmisega, et tõde on
teistsugune.*

„Nii nagu silma, kõrva ja küünarnuki
pühul, ei leia genoomist plaanikohaseid
elemente, vaid need on täis kompromisse,
juhuseid ja kadu.”

Steve Jones

„Me läheme läbi elu, kuulates, nähes ja
mõistes valesti, nii et lõpuks tunduvad ka
enesele räägitud lood mõistuspärased.”

Janet Malcolm

SISUKORD

PROLOOG

11

ESIMENE OSA

X JA Y

21

TEINE OSA

A, T, G JA C

113

KOLMAS OSA

DNA

245

TÄNUSÕNAD

407

PROLOOG

Pinge üha kasvab sel hetkel; see paisub ja kuhjub – hetkel, mil mõistan, et oleme kaotanud. Noor advokaat preili Bonnard seisab minu ees: pisike naine, nagu küllap mäletate, šataänid juuksed paruka all. Tema pilgus on rahu, hääles kergus. Must rüü näib pigem šikk kui kurjakuulutav. Temast õhkab rahu ja usutavust. Olen nüüdseks juba kaks päeva tunnistajapingis istunud ja sellest väsinud, väga väsinud. Hiljem mõistan, et preili Bonnard valis selle ajahetke päevast meelega. Ta kulutas pärastlõunal küllalt palju aega, küsides minu hariduse, abielu ja hobide kohta. Ta on uidanud nii mitmetel radadel, et ma ei pane alul tähelegi, et uues suunas on midagi olulist. Pinge kasvab, ent aeglaselt; see paisub haripunkti.

Kell kohtusaali tagumisel seinal näitab 15.50. Õhk on paks. Kõik on väsinud, ka kohtunik. Mulle meeldib see kohtunik. Ta teeb hoolega märkmeid ja tõstab viisakalt kätt, kui mõni tunnistaja peaks tema arvates hoogu maha võtma. Ta nuuskab sageli nina ja see jätab temast haavatava mulje. Ta on advokaatidega range, kuid vandemeestega sõbralik. Ühel neist läks tekst vande andmisel sassi ja kohtunik naeratas, noogutas naisterahva suunas peaga ja sõnas: „Võtke nii palju aega, kui kulub, proua.” Mulle meeldib

vandekohus ka. Mulle tundub see vastuvõetav seltskond olevat; kerge naisterahvaste ülekaal, kolm mustanahalist ja kuus asiaati, vanus kahekümnest kuuekümnendate keskpaigani. Raske uskuda, et niisugune ohutu inimeste grupp võib mind vangi saata; ja veelgi raskem on uskuda seda nüüd, mil nad oma istmeal kõssitavad. Ükski neist pole enam endises erksas, sirges asendis, mis kõigil protsessi alguses oli, näod säramas ja enese tähtsusest adrenaliini täis. Nagu mina, olid ka nemad alguses arvatavasti üllatunud, et kohus kestab nii lühikest aega, alates hommikul kõige varem kümnest kuni lõunani ja lõppedes mitte hiljem kui kell neli. Aga nüüd mõistame seda kõik. Just aeglus on see, mis väsitab: me kõik oleme praeguseks hetkeks läbinisti protsessis sees ja üksikasjadest küllastunud. Nad tunnevad end lämmatatuna. Nad mõistavad sama vähe kui mina, mille poole see noor naine sihib.

Ja seal, puitpaneelidega süüpingis, paksude turvaklaaside taga oled sina: minu kaassüüdistatav. Enne kui ma tunnistajapinki läksin, istusime kõrvuti, kuigi meie vahele jäi kaks süüpinkki määratud saatjat. Mul soovitati sind mitte vaadata, kui teisi tunnistajaid küsitletakse – see rõhutaks muljet, et olen sinu kaasosaline, öeldi mulle. Selle tunnistajapingis istunud aja jooksul oled sa mind vaadanud, lihtsalt ja emotsioonitult, ja sinu rahulik, peaaegu tühi pilk on lohutav, kuna ma tean sinu soovi, et ma jääksin tugevaks. Tean, et mind siin näha, püsti ja üksi, kõigile vaadata ja arutada, tekitab sinus soovi mind kaitsta. Sinu pilk ei pruugi võõrastele kuigi paljuütlev tunduda, ent mina olen sinu pealtnäha tavalist vaadet sageli näinud. Ma tean, mida sa mõtled.

Kohtusaalis number 8 pole loomulikku valgust ja see häirib mind. Lage katab kiiskavate ristkülikute võrestik ja seintel on valged torud. Kõik on nii puhas, kaasaegne ja uus. Puidust seinapaneelid, roheline riidega kaetud allalastud istmed, mitte miski

sellest ei haaku: siinolemise elumuutev draama *versus* protseduuride tappev argisus.

Vaatan saalis ringi. Kohtuametnik, kes istub kohtuniku ees, üks rida allpool, on õlust lössis. Susannah on külastajate rõdul, seltsiks ligikaudu tund aega tagasi saabunud tudengid ja algusest peale kohal viibinud vanapaar, kes pole, vähemalt nii palju, kui mina tean, meie juhtumiga vähimalgi määral seotud, vaid lihtsalt teatri fännid, kes ei jaksa West Endile piletit osta. Isegi Susannah, kes silmitseb mind oma tavapärase hoolega, isegi tema heidab aeg-ajalt pilgu käekellale, oodates, et päev lõppeks. Keegi ei eelda selles etapis enam mingeid suuremaid arenguid.

„Tahaksin teie ametikäigus ajaliselts pisut tagasi minna,“ ütleb preili Bonnard. „Loodetavasti peate vastu.“ Kogu küsitluse jooksul on ta olnud erakordselt viisakas. Kuid see ei muuda tõsiasi, et ta ajab mulle hirmu nahka – tema ebaloomulik hoiak, ja mulje, et ta teab midagi äärmiselt olulist, mida meie ülejäänud peame veel teada saama. Pakun, et ta on minust pea kakskümmend aastat noorem, kõige rohkem kolmekümnendate keskpäigas – mitte kuigi palju vanem kui mu poeg ja tütar – küllap tegi ta karjääriredelil särava tõusu.

Üks vandemeestest, keskealine mustanahaline mees, seljas roosa särk, kes istub kõige kaugemal paremal ääres, haigutab silmatorkavalt. Heidan pilgu kohtunikule, kelle silmavaade on sihikindel, kuid raske. Vaid minu enda advokaat Robert näib ärgas. Tema nägu on pisut kirtsus, paksud valged kulmud norgus, ja ta silmitseb tähelepanelikult preili Bonnardi. Hiljem püüan mõistatada, kas ta tabas sel hetkel midagi, märkas mingit vihjet selles ilmselges kerguses, millega naine kõneles.

„Kas oleksite nii hea ja tuletaksite kohtule meelde,“ jätkab naine, „millal te käisite esimest korda parlamendihoones komitee istungil? Kui palju sellest nüüd möödas on?“

Ma ei tohiks kergendust tunda, kuid ei saa sinna midagi parata – see on lihtne küsimus. Hetk pole veel käes.

„Neli aastat tagasi,” vastan enesekindlalt.

Noor naine teeb märkmete vaatamisest paraja etenduse. „Tegemist oli alamkoja erikomisjoni kohtumisega teemal ...”

„Ei,” teatan, „tegelikult oli tegemist Lordide koja alalise komiteega.” Ma tean, millest räägin. „Alalisi komiteesid ei ole enam, aga sel ajal oli Lordide kojais neid neli, igäihe hallata erinev ühiskonnaelu temaatika. Mina käisin teaduse alalise komitee ees, et rääkida arengutest genoomi kaardistamisel kompuutersekveneerimisega.”

Naine segab mulle vahele. „Aga kas te mitte ei töötanud täiskohaga Beauforti Instituudis, ma pean silmas enne seda, kui vabakutseliseks hakkasite? Ee ... Beauforti Genoomika Uurimiskeskus on vist selle asutuse täielik nimetus ...”

Tema ebaloogilisus hämmastab mind hetkeks. „Ja-jah, ma töötasin seal täiskohaga kaheksa aastat, enne kui vähendasin ametlike töötunde kahele päevale nädalas ja võtsin pigem konsultandi rolli, kus ma ...”

„See on üks prestiižsemaid uurimiskeskusi kogu riigis, kas pole?”

„Noh, kui võtta arvesse ka need, mis Cambridge’is ja Glasgows, siis minu alal vist küll, olin väga ...”

„Kas saaksite kohtule öelda, kus Beauforti Instituut asub?”

„Charles II tänaval.”

„See kulgeb paralleelselt Pall Malliga, kui ma ei eksi, ja jõuab välja St Jamesi väljaku aeda?”

„Jah.”

„Seal on üsna palju instituute, kas pole? Instituudid, eraklubid, teadusraamatukogud ...” Ta heidab pilgu vandemeestele ja naeratab põgusalt, „võimukoridorid, sellised asjad ...”

„Ma ei ... ma ...”

„Vabandust, kui kaua te Beaufortis töötasitegi?”

Ma ei suuda vältida hääle siginevat ärritust, kuigi see on taas kord miski, mille eest mind hoiatati. „Ma töötan seal ikka veel. Aga täiskohaga kaheksa aastat.”

„Ah jaa, vabandust, te ütlesite seda juba. Ja nende kaheksa aasta jooksul kasutasite iga päev ühistransporti, bussi ja metrood?”

„Enamasti metrood, jah.”

„Piccadillyst kõndisite?”

„Picadilly peatusest tavaliselt küll.”

„Ja lõunapausid, kohvipausid, seal on küllalt kohti, kus süüa? Pubi pärast tööd ja nii edasi?”

Selle peale toob prokuröriproua Price kuuldavale kerge ohke ja hakkab kätt tõstma. Kohtunik silmitseb üle prilliraami noort advokaati, kes tõstab vastuseks peopesa. „Vabandust, mu lord, ma jõuan sinna ...”

Mu lord. Minu eelnevad kogemused kohtusaalidega piirdusid teleseriaalidega, sestap eeldasin, et öeldakse *teie kõrgeausus*. Aga see on Old Bailey. Meessoost on lord, naissoost leedi. Võib tunduda, et parukad ja tseremoniaalsed viisid, kuidas inimesed üksteisega suhtlevad, on pisut kummalised või hirmutavad, räägiti mulle enne. Aga minu meelest pole parukad hirmutavamad kui salapärane suhtluskeel; minu meelest on need koomilised. See, mis mind hirmutab, on bürokraatia, stenografi trükkimine – sülearvutid, mikrofonid, mõte sellest, et minu kohta koguneb iga järgneva sõnaga üha uut ja uut materjali – kogu see rusuvus, mis nende protseduuridega kaasneb. Just see hirmutab mind. See tekitab tunde, nagu oleksin põlluhiir, kes on jäänud kombaini hiiglaslike pöörlevate terade vahele. Tunnen end nii, kuigi peaksin

olema sama hästi valmistunud nagu iga tunnistaja. Minu abikaasa seisis selle eest hea. Ta palkas tipptasemel advokaadi mind ette valmistama, makstes talle nelisada naela tunnis. Olen pidanud enamjaolt meeles, et pean vastates vaatama vandemeeste poole, mitte automaatselt oma advokaadi suunas. Olen võtnud kuulda, et seda on lihtne meeles pidada, kui istun sedasi, et varbad jäävad vandemeeste poole. Olen hoidnud selja sirge, jäänud rahulikuks, vaadanud kenasti silma. Olen – ja sellega nõustub kogu minu meeskond – olnud väga tubli.

Advokaat on kohtuniku mõistaandmisest aru saanud ja pöördub nüüd taas minu poole. „Nii et kokkuvõttes olete töötanud või käinud Westminsteri linnaosas nii umbes kaksteist aastat? Kauem?”

„Küllap kauem,” ütlen ma, ja pinge hakkab sel hetkel kogunema, lõputu rahutustunne, mis asub kusagil sügaval sisimas, tuvastamatu, justkui kerge haare päikesepõimiku ümber. Tajun seda eneses, kuigi ma ei oska seda seletada.

„Niisiis,” sõnab naine ja tema hääl muutub vaikseks, hoolivaks, „oleks õiglane väita, et kõike seda reisimist, metroost kõndimist ja lõunatunde ja muud arvesse võttes tunnete seda piirkonda väga hästi?”

Pinge koguneb. Hingamine muutub raskemaks. Tunnen, kuidas mu rind tõuseb ja langeb, esmalt vaevumärgatavalt, ent mida enam ma püüan end talitseda, seda märgatavamaks liikumine muutub. Kohtusaali õhk pakseneb, kõik tajuvad seda. Kohtunik põrnitseb mind. Kas ma kujutan seda endale ette või on roosa särgiga vandemees, keda ma silmanurgast näen, end pisut sirgemaks ajanud, istmel ette küünitanud? Korruga ei söanda ma otse vandekohtu poole vaadata. Ma ei söanda sinu poole vaadata, seal süüpingis istumas.

Noogutan, suutmata ühtäkki sõnagi lausuda. Ma tean, et mõne sekundi pärast hakkab õhku ahmima. Tean seda, kuigi nii pole minuga kunagi varem juhtunud.

Advokaadi häälel on vaikne ja sume: „Te tunnete sealseid poodi, kohvikuid ...” Mu kuklale koguneb higi. Peanahk tõmbab kokku. Naine vakatab. Ta on märganud mu rahutust ja tahab, et teaksin – arvan õigesti: ma tean, kuhu ta oma küsitlusega triivib, ja tema teab, et ma tean. „Väikeseid põiktänavaid ...” Ta vakatab taas. „Kõrvaltänavaid ...”

Ja see hetk ongi käes. Hetk, mil kõik variseb kokku ja ma tean, ja ka sina seal süüpingis tead, sest langetad pea käte vahele. Teame mõlemad, et kaotame mõne hetke pärast kõik – meie abielud on läbi, karjäärid hävinenud, ma olen kaotanud oma poja ja tütre austuse ja, veelgi enam, mängus on meie vabadus. Kõik, mille nimel oleme tööd teinud, kõik, mida kaitsta püüdnud: kõik laguneb peagi koost.

Ahmin õhku seda varjamata, tõmban sügavalt hinge. Minu kaitsja – vaene Robert – põrnitseb mind segaduses ja häiritult. Süüdistajad tegid oma rünnakuplaani enne protsessi avalikuks ning selles, mida võis kuulda nende sissejuhatavates sõnades või tunnistajate ütlustes, polnud midagi ootamatut. Aga nüüd seisab ma silmitsi sinu advokaadiga, kes kuulub kaitsjate poolele, ja sinu kaitsjatel ja minu kaitsjatel oli kokkulepe. Mis toimub? Näen, kuidas Robert mõtleb. Ta vaatab mind ja ma näen seda tema näost: on midagi, mida see naine mulle ei rääkinud. Robertil pole aimugi, mis ees ootab, ta teab vaid, et ta ei tea. See on vast iga advokaadi õudusunenägu, miski, mis tabab täiesti ootamatult.

Tunnistajapingist allpool, minule lähimate laudade taga põrnitseb mind ka süüdistajate meeskond: peaprokurör ja tema kõrvalt istuv nooremprokurör, naine riigiprokuratuurist nende taga, ja

veel üks rida kaugemal politseiameti vanemuurija, juhtumiga tegelev uurija ja tõendusmaterjalidega tegelev uurija. Ukse ääres on ohvri ratastoolis isa ja pere kontaktametnik, kes määratud tema eest hoolitsema. Mulle on selle draama tegelased sama tuttavad nagu mu enda perekond. Kõigi pilk on minule naelutatud – kõigi, mu armsam, peale sinu. Sina ei vaata mind enam.

„Te ju teate,“ ütleb preili Bonnard oma mahedal, sumedal häälel, „üht väikest tagatänavat nimega Apple Tree Yard?“

Ma sulgen väga aeglaselt silmad, justkui tõmbaksin oma senisele elule katte peale. Saalist kostab pominat, seejärel sahistab keegi minu ees pingil oma jalgadega. Advokaat jääb hetkeks vait, et suuremat mõju avaldada. Ta teab, et hoian oma silmad mõne hetke kinni: et kõike hoomata, püüda katkendlikku hingamist kontrolli alla saada ja sekundeid võita, kuid aeg on libisenud peost nagu vesi sõrmede vahelt ja seda pole enam, ei üht hetkegi: kõik on läbi.